

prof. zw. dr hab. Tomasz Goban-Klas
prof. em. Uniwersytetu Jagiellońskiego
Katedra Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Joanny Wójcik

**Wizerunek zawodu lekarza w prasie z uwzględnieniem przemian
systemie ochrony zdrowia w latach 1991-2017.
Na przykładzie „Gazety Wyborczej”.**

PRACA DOKTORSKA WYKONANA POD KIERUNKIEM
prof. dr. hab. Kazimierzy Wódcz

PROMOTOR POMOCNICZY:
dr Jolanta Klimczak

Przedłożona do oceny rozprawa odnosi się do ważnego, a jak wskazuje ostatni okres pandemii Covid 19 - do bardzo ważnego problemu - głównych dwóch elementów ochrony zdrowia - lekarzy oraz samego systemu ochrony zdrowia w Polsce w ostatnich dwóch dekadach. Rozprawa koncentruje się na analizie wizerunku zawodu lekarza w prasie drukowanej casus „Gazeta „Wyborcza” a tle przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017.

Już na wstępie recenzji należy podkreślić, że rozprawa została przygotowana i napisana w okresie pandemicznych restrykcji społecznych, co mogło ograniczyć np. dostęp do bibliotek, konsultacje, zakres zbierania materiałów, itp. Jednak - nawet jeśli występowały takie przypadki - nie wpłynęły one na jakość pracy, a gdy chodzi o zakres wykorzystywanej literatury tematu i jego analizę raczej wręcz przeciwnie - sama rozprawa jest ponad przeciętnie obszerna (liczy 365 stron 812 32 znaków co daje ok. 20 arkuszy drukarskich, a zatem odpowiada książce pokaźnych rozmiarów). Pozycji książkowych naliczyłem ponad 250, a artykułów w czasopiśmie 25, ponadto 21 aktów prawnych oraz 47 odnośników internetowych.

Samą rozprawę można podzielić na dwie części: teoretyczną i badawczą (empiryczną), w przybliżeniu równe objętościowo.

Pierwsza część jest obszerną, dobrze udokumentowaną analizą ogólnego problemu, co ukazuje już sam spis treści rozdziałów.

Wstęp.....	7
Rys historyczny przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017.....	17
Rozdział I. Zawód lekarza w perspektywie socjologicznej.....	39
1.1. Etos zawodowy i pojęcie zawodu lekarza.....	39
1.2. Kwalifikacje, kompetencje oraz predyspozycje do zawodu lekarza.....	48
1.3. Tożsamość zawodowa i rola zawodowa lekarza.....	55
1.4. Pojęcie profesjonalizacji zawodu lekarza.....	62
1.5. Lekarz jako przedstawiciel zawodu zaufania publicznego.....	70
1.6. Pozycja lekarza w społeczeństwie - przegląd badań opinii publicznej.....	78
Rozdział II. Rola mediów w budowaniu wizerunku różnych grup zawodowych.....	97
2.1. Wizerunek- aspekty definicyjne.....	97
2.2. Charakterystyka współczesnych rynków medialnych i ich wpływ na kształtowanie opinii społecznej.....	108
2.3. Wpływ mediów na kreowanie wizerunku grup zawodowych.....	120
2.4. Zagrożenia związane z wpływem mediów na kształtowanie wizerunku grup społecznych.....	133

W części teoretycznej rozprawy mgr Joanna Wójcik w rozdziale pierwszym omówiła socjologiczne aspekty zawodu lekarza, w tym etos zawodowy, kwalifikacje, kompetencje i predyspozycje zawodowe, tożsamość i rolę zawodową lekarza, profesjonalizację zawodu lekarza oraz przedstawienie lekarza jako zawodu zaufania publicznego, w tym wyniki sondaży badających ocenę pozycji lekarza w społeczeństwie. To zasadniczy teoretyczny rozdział rozprawy, solidnie przygotowany, oparty o dobrą - choć głównie polskojęzyczną literaturę przedmiotu.

Rozdział drugi rozszerza tytuł rozprawy o problematykę roli mediów w kształtowaniu wizerunków różnych zawodów, w tym podejmuje także zagrożenia dla tychże wizerunków poprzez prezentacje medialne. Zabrakło mi wszakże wskazania na zamiłowanie mediów do raportowania i rozdmuchiwania skandali wszelkie rodzaju, w tym przecież się mieszczą ujawniane oczywiste i poważne błędy lekarskie. Ale i same media popełniają tu jaskrawe błędy, do których same się nie przyznają, a przecież coś słusznego kryje się w pewnym powiedzeniu: "Błędy lekarzy kryje ziemia, błędy prawników siedzą w więzieniach, a błędy dziennikarzy drukuje się na pierwszej stronie".

Oba rozdziały - jak wskazałem - obszerne, mają dużą wartość syntetyzującą stosowną literaturę przedmiotu, tworząc zarazem podstawę dla własnej pracy badawczej autorki.

Część badawcza zawiera cztery rozdziały.

Rozdział III. Koncepcja badań, założenia metodologiczne, metody i techniki badań.....	148
3.1. Przedmiot i cele badawcze.....	148
3.2. Problemy i hipotezy badawcze.....	152
3.3. Metody, techniki i narzędzia badawcze.....	157
3.4. Zmienne i wskaźniki badawcze.....	170
3.5. Dobór próby badawczej i organizacja badań.....	172
Rozdział IV. Analiza wizerunku zawodu lekarza w "Gazecie Wyborczej" z uwzględnieniem przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017 w świetle wyników badań własnych.....	176
4.1. 1991r.- strajki lekarzy i pracowników służby zdrowia.....	177
4.2. 1997 r.- lekarze w obronie praw pacjentów.....	182
4.3. 1999r.- donośny głos anestezjologów.....	192
4.4. 2003r.- skandale i wydarzenie kompromitujące lekarzy.....	201
4.5. 2009r.- błędy lekarskie.....	209
4.6. 2011r.- sprzeciw lekarzy dotyczący niskich zarobków.....	219
4.7. 2017r.- lekarze rezydenci na ulicy.....	232
Rozdział V. Syntetyczne zestawienie wyników analizy materiałów prasowych.....	258
Rozdział VI. Dyskusja wyników badań własnych.....	302
Zakończenie.....	310
Rozprawę uzupełnia sporządzony:	
Spis tabel.....	322
Spis wykresów.....	323
Spis rysunków.....	324
Bibliografia.....	325
oraz	
Aneks.....	347
Załącznik I: Klucz kategoryzacyjny.....	347
Załącznik II: Kwestionariusz wywiadu.....	353

Reasumując, praca skonstruowana jest według logicznego planu, wykonana z dużym nakładem czasu i sił badawczych, zbiera ciekawe materiały i według klucza kategoryzacyjnego je analizuje i przedstawia.

Cel, temat i zakres rozprawy

Celem pracy doktorskiej mgr Joanny Wójcik- jak go formułuje - jest ustalenie wizerunku zawodu lekarza w prasie na przykładzie "Gazety Wyborczej" z uwzględnieniem przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017. W korelacji do powyższego celu głównego niniejszej rozprawy z kolei ustalono poniższe badawcze cele szczegółowe, a mianowicie:

C1. Ustalenie charakteru wizerunku (pozytywny, neutralny, negatywny) zawodu lekarza w prasie na przykładzie "Gazety Wyborczej" z uwzględnieniem przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017.

C2. Ustalenie czynników oddziałujących na kształtowanie się wizerunku zawodu lekarza w prasie w latach 1991-2017 na przykładzie "Gazety Wyborczej" i wskazanie, czy wśród nich najbardziej kluczową rolę odgrywały przemiany w systemie ochrony zdrowia (reformy).

C3. Ustalenie tożsamości wizerunku zawodu lekarza ukazywanego w prasie na przykładzie "Gazety Wyborczej" z polskim systemem ochrony zdrowia funkcjonującym w latach 1991-2017.

C4. Ustalenie różnic w zakresie prezentowanego wizerunku zawodu lekarza w prasie na przykładzie "Gazety Wyborczej" w zakresie poszczególnych przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017.

reformy mające miejsce w następujących latach:

- o 1991 r.;
- o 1997 r.;
- o 1999 r.;
- o 2003 r.;
- o 2009 r.;
- o 2011 r.;
- o 2017 r.

P3. Czy wizerunek zawodu lekarza ukazywany w prasie na łamach "Gazety Wyborczej" był tożsamy z wizerunkiem polskiego systemu ochrony zdrowia funkcjonującego w latach 1991-2017?

P4. Jakie były różnice w prezentowaniu wizerunku zawodu lekarza w prasie na łamach "Gazety Wyborczej" w zakresie poszczególnych przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017?

Wobec powyższych celów, zarówno głównego, jak i szczegółowych zostały ustalone problemy i hipotezy badawcze.

Hipotezą główną badawczą (HG) niniejszej rozprawy doktorskiej uczynione zostało następujące stwierdzenie: **zakłada się, iż wizerunek zawodu lekarza prezentowany w prasie na łamach "Gazety Wyborczej" sprężony był w dużym zakresie z przemianami w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017**

Przy technice wywiadu zastosowano jako narzędzie badawcze kwestionariusz wywiadu dla eksperta (Zał. II). Przeprowadzono jedno badanie wywiadowe w zakresie analizy wizerunku zawodu lekarza w prasie z uwzględnieniem przemian w systemie ochrony zdrowia w Polsce w latach 1991-2017. Kwestionariusz wywiadu jest autorski, standaryzowany i ma jawny charakter, weryfikujący wybrane obszary badawcze. Narzędzie to zawiera łącznie 33 pytania. Ekspertem był dr n. med. Stefan Bednarz, przewodniczący Komisji Etyki Lekarskiej Okręgowej Rady Lekarskiej w Krakowie. Jest on dobrze znany autorowi recenzji, także od strony licznych rozmów na temat etyki lekarskiej i systemu ochrony zdrowia w Polsce. Wysoko oceniam ten element rozprawy.

Zawód lekarza znalazł się w 2019 r. na szóstej pozycji rankingowej, zaraz za strażakiem, pielęgniarką, robotnikiem wykwalifikowanym, górnikiem oraz profesorem uniwersytetu, wskazuje mgr Joanna Wójcik. Dodam, że aktualnie - tzn. po pandemii - jest na miejscu pierwszy, a pielęgniarki na szóstym.

W gruncie rzeczy rozprawa ma charakter dokumentacyjno-analityczny, co oddaje jej struktura, od prezentacji problematyki, odniesień teoretycznych do przedstawienia analizy empiryczne wybranych kampanii społecznych. Gdybym miał klasyfikować rozprawę zaliczę ją do prac o pewnym nachyleniu krytycznym.

Podstawowa uwaga recenzencka odnosi się do empirycznej podstawy tematu - brak mi porównania materiałów prasowych "Gazety Wyborczej" z materiałami o podjętej tematyce w innych pismach, przykładowo "Rzeczpospolita" i tabloid "Fakt". Niekoniecznie stosując ten sam klucz kategoryzacyjny, ale choćby analizę jakościową artykułów na temat błędów i skandali w środowisku lekarskim.

Chodzi tutaj o zakres materiałów, jakie już istnieją w polskiej (a i zagranicznej literaturze) odnoszących się do polskich kampanii. I choć to dobrze świadczy o szerokich zainteresowaniach doktorantki, a także jej odwadze naukowej, to jednak łączy się z uwagą

krytyczną, iż temat zakreślony jest niezmiernie szeroko, a zarazem ze wszystkich pięciu pytań znanej formuły Lasswella, ostatnie - "z jakim skutkiem?" jest w istocie najważniejsze, nadając znaczenie odpowiedziom na pozostałe cztery (kto, co, czym i do kogo?). Jednak ze względu na trudność badania efektów oddziaływania zazwyczaj ogranicza się do konstatacji efektów spektakularnych, a co najmniej behawioralnie widocznych - kupno towarów, wyniki głosowania, zachowania zbiorowe. Badanie wpływu na postawy jest trudniejsze, subtelniejsze, w tym mieści się temat podjęty w recenzowanej rozprawie doktorskiej, przy założeniu, że recepcja przekazów jest procesem złożonym i zindywidualizowanym, a odbiorcy mediów korzystają z nich świadomie i celowo. Doktorantka nie zbierała materiałów o odbiorze niejako zakładając ich siłę oddziaływania przez semiotyczno-kulturową wyrazistość.

Należy zgodzić się z mgr Joanną Wójcik, iż jej rozprawa dotyczy istotnego dla badań medioznawczych problemu skłonności każdej osoby do pozostawiania pod wpływem komunikowania innych ludzi.

Mgr JW oparła swe rozważania na obszernej literaturze jako podstawie części teoretycznej - sprawozdanie z swych lektur umieściła w poszczególnych podrozdziałach części pierwszej. Wykazała zatem erudycję, choć niemal każdy z podrozdziałów można rozbudować co najmniej do rozmiarów pojedynczego rozdziału. Taka fragmentaryzacja wywodów nie obciąża wszakże autorki to cecha stylu współczesnej socjologii, także kultury. Chce wyrazić i zaznaczyć swe stanowisko wobec wielu problemów sfery. Dlatego tak trudno (a zarazem - paradoksalnie) łatwo jest oceniać poszczególne stwierdzenia (akapity) rozważań w tej części, raz dzielając przywołane stanowisko czy cytowanego autora/ki, a raz je kwestionując.

Jako dzieło wieńczące studia trzeciego stopnia, jakimi są obecnie studia doktoranckie, spełnia zatem swą rolę, wykazując pracowitość badacza. Doktorantka wykazuje zatem, obeznanie z literaturą przedmiotu, ułożenie tez i hipotez w sensowne naukowe podrozdziały, uwypuklenia ważne problemy współczesnej kultury medialno-masowej, a nade wszystko cenne jest podjęcie własnych analiz empirycznych i stosowanie semantycznych metod i analizy hipotez.

Język pracy jest poprawny, choć z interpunkcją bywają problemy, styl rozprawy jest naukowy, jakkolwiek zbyt często zdarzają się słowa języka potocznego. Nie znalazłem wszakże poważniejszych usterek językowych, częstszych literówek ani błędów w

tłumaczeniach terminów angielskich, a także pisowni imion i nazwisk autorów zagranicznych, a wymienia ich rozprawa wielu. Bibliografia wskazuje na dobre odczytanie doktorantki w tematyce ogólnosocjologicznej,

Na podkreślenie pozytywne zasługuje staranność przygotowania odnośników, tabel i rysunków oraz ilustracji.

Przy tak szerokim i złożonym temacie recenzent do bardzo wielu stwierdzeń dodałby własne glosy, dodatki, analizy i materiały archiwalne, ale to tylko świadczy, że rozprawa nie powinna tylko znaleźć się w archiwum, ale i - w skróconej formie - ukazać na rynku wydawniczym. Temat społecznych aspektów funkcjonowania ochrony zdrowia, należąc do najważniejszych w życiu społecznym i jednostkowym, jest jednak rzadko podejmowany w naukach społecznych. Przed laty profesor Jerzy Olędzki, pisał "O wizerunku lekarzy i nie tylko. Public relations w systemie opieki zdrowotnej (analiza badania opinii pacjentów ze stycznia 2014 roku)" [w:] Komunikowanie w ochronie zdrowia - interpersonalne, organizacyjne i medialne, Warszawa 2014, s. 125-126. Dobrze, że znalazł kontynuatorkę, warto by nie poprzestała tylko na rozprawie doktorskiej.

Wniosek końcowy

Podsumowując analizę rozprawy doktorskiej mgr Joanny Wójcik należy stwierdzić, że wykazuje odczytanie i erudycję, łączy elementy socjologiczne, medialne i społeczno-komunikacyjne, przeprowadza analizy empiryczne, formułuje interesujące wnioski. Może być uznana za udaną próbę łączenia teorii i analityki społecznej w zakresie aktualnego tematu kulturowo-społecznego w sferze komunikacji zdrowotnej, aspektów systemu ochrony zdrowia i roli mediów prasowych.

Spełnia zatem warunki stawiane rozprawom doktorskim i może być podstawą publicznej obrony oraz nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie socjologii.

Krasków, 5 czerwca 2022 roku

